

УДК 378.147

Т. Я. Цітавец

НАВУКОВЫ ТЭКСТ І ПЕДАГАГІЧНЫЯ ЗНОСІНЫ НА ЗАМЕЖНАЙ МОВЕ ЯК СРОДАК ПРАФЕСІЙНАГА РОСТУ БУДУЧЫХ НАСТАЎНІКАЎ

Педагагічнае станаўленне будучага педагога — задача не толькі педагагічных дысцыплін, але і іншых вучэбных прадметаў педагагічнай ВНУ, адкрытых мадэліраванню і абслугоўванню прафесійных праблем. Адною з такіх вучэбных дысцыплін з'яўляюцца заняткі па замежнай мове. Іх педагагізацыя прадстаўлена дзвюма формамі: праца з навуковым тэкстам і педагагічныя зносіны як сродак фарміравання прафесійнай кампетэнцыі будучых настаўнікаў. Важнасць выкарыстання навуковых тэкстаў на занятках іншамоўна-маўленчай практыкі была навукова абгрунтавана ў даследаванні С. І. Архангельскага, які ўстанавіў узаемасувязь паміж зместам навуковых тэкстаў на замежнай мове і ростам пазнавальнага інтарэсу студэнтаў да прафесійнай сферы. Знойдзеная ўзаемасувязь дазволіла адукацыйнай практыцы ўзнавіць свае функцыі, і навуковы тэкст стаў актыўна прымяняцца на занятках па замежнай мове як крыніца прафесійна значнай інфармацыі.

Укараненне іншамоўна-навуковых тэкстаў у практыку педагагічнай адукацыі запатрабавала далейшых даследаванняў на ўзроўні метадычных падыходаў, здольных вызначыць рамкі выкарыстання і алгарытм работы з тэкстам з мэтай прафесійнага росту студэнтаў. Абапіраючыся на псіхалагічныя аспекты ўспрымання іншамоўнай інфармацыі, С. Ф. Булычова, А. А. Варанцова і Т. Ю. Палякова ўстанавілі патрабаванні да адбору навуковых тэкстаў з улікам прафарыентацыі студэнтаў:

- адпаведнасць тэксту моўнаму ўзроўню студэнта;
- адлюстраванне актуальнай праблемы прафесійнай сферы;
- праблемны характар зместу;
- камунікатыўная накіраванасць, маўленча-развіццёвая значнасць тэксту як сродку развіцця навыкаў маўлення.

Наступным этапам удасканалення педагагізацыі заняткаў па замежнай мове сродкамі іншамоўна-навуковай літаратуры сталі распрацоўкі метадыкі інтэрпрэтацыі тэксту альбо метадыкі навучання прафесійнаму чытанню будучых настаўнікаў. Значны ўклад у распрацоўцы метадычнай сістэмы работы з навуковым тэкстам належыць В. А. Мітусовай, А. А. Нейману, І. І. Рагожынай.

У аснову метадычнай сістэмы былі пакладзены веды, звязаныя з рознымі відамі трансфармацыі тэксту, яго перакладу з маналагічнай формы ў дыялагічную, творчы пераказ і перадача яго зместу ад асобы эксперта больш вузкай прафесійнай спецыялізацыі.

Аktуальным ва ўмовах гуманізацыі адукацыі стала даследаванне І. Л. Калеснікавай, якая падкрэсліла, што фарміраванне навыкаў іншамовнага чытання павінна праходзіць у непарыўным адзінстве з задачамі фарміравання іншамовна-маўленчай культуры студэнта, такім чынам узнавіўшы метадычную сістэму ад трэніровачных трансфармацыйных практыкаванняў да інтэрактыўных прафесійна-педагагічных зносін, заснаваных на ключавой праблеме прачытанага тэксту. Сінтэз фарміравання ведаў і развіцця маўленчай культуры асобы — пазаротны этап як мэтадыкі выкладання замежнай мовы, так і гісторыі прафесійнай адукацыі, у прыватнасці педагагічнай.

Даследаванні, якія тычацца прафесійна-фарміруючага патэнцыялу навуковага тэксту, вядуцца не толькі ў яго кагнітыўна-абагачальным значэнні, але і ў кантэксце ўзаемасувязі іншамовнага чытання з развіццём прафесійнага мыслення. Згодна з даследаваннем Г. Г. Кастамарава, паўторнае вывучэнне прафесійнага феномена на замежнай мове (альбо білінгвістычнае навучанне) садзейнічае аддзяленню прадмета ад імя. Усведамленне варыятыўнай славеснай абалонкі, непастаянства славеснай формы застаўляюць студэнта мысліць у сістэме сутнасных катэгорый і з'яў, што знаменуе яго пераход на больш глыбокі ўзровень абгульненняў і, адпаведна, новы ўзровень канцэптуальнага мыслення, якое і з'яўляецца крытэрыем інтэлектуальнага росту студэнта. Такім чынам, дыдактычны сінтэз педагагічнай дысцыпліны і замежнай мовы, прадыхаваны іншамовна-навуковым чытаннем, садзейнічае асобаснаму і прафесійнаму росту студэнта.

Кароткі экскурс у гісторыю інтэграцыі педагагічнага навучання іншамовна-маўленчага развіцця дазваляе вызначыць сучасны стан метадычнай сістэмы навукова арыентаванага чытання ў практыцы педагагічнай адукацыі. Ёй адпавядае камунікатыўны падыход да выканаўчай часткі прафесійнага чытання. Апошняя падпарадкавана авалоданню прынцыпамі і прыёмам педагагічнай этыкі ў складзе мовнай культуры і ўстаноўцы на супастаўленне лексічных адзінак педагагічнага апарату роднай і замежнай моў. Усведамленне сімвалічнай функцыі мовы выступае адной з прадпасылак фарміравання прафесійна-канцэптуальнага мыслення.

Ва ўмовах практыкі педагагічнай адукацыі работа з навуковымі тэкстамі мае сваю спецыфіку. Навуковыя тэксты падраздзяляюцца на два тыпы: тэксты па навукавай дысцыпліне будучага

настаўніка-прадметніка (біялогія, матэматыка, географія і г. д.) і тэксты педагогічнай тэматыкі, што змяшчаюць ідэі педагогічнай аксіялогіі. Калі навуковыя тэксты першага тыпу шырока прымяняюцца на занятках па замежнай мове і накіраваны на фарміраванне культуры навуковага перакладу, то выкарыстанне педагогічна арыентаваных тэкстаў практыкуюцца вельмі рэдка. Гэта выклікана тым, што ў Заходняй Еўропе педагогіка не мае статусу самастойнай навукі і выконвае прыкладную функцыю псіхалогіі. У сувязі з гэтым узнікае праблема пошуку арыгінальных навуковых крыніц педагогічнай праблематыкі. Шляхі выхаду з цяжкага становішча, якія ўяўляюцца нам магчымымі, заключаюцца ў наступным:

- актыўна выкарыстоўваць у якасці праграмнага забеспячэння педагогічнай ВНУ артыкулы іншамовнай псіхалагічнай перыёдыкі, якія мяжуюцца з праблемамі педагогічнай навукі;
- знаёміць студэнтаў з адукацыйнымі тэхналогіямі, якія дакладна алгарытмізаваны ў замежных метадычных дапаможніках і відэаматэрыялах;
- звяртацца да артыкулаў айчыннай перыёдыкі на педагогічную тэматыку з мэтай эктэнсіўнага і інтэнсіўнага перакладу.

Аналіз вучэбна-метадычных карт па замежнай мове ў БДПУ даказвае тое, што навучанне іншамовнаму маўленню з'яўляецца прафесійна арыентаваным і будучыя настаўнікі маюць магчымасць пазнаёміцца з багатай колькасцю арыгінальных іншамовных навуковых тэкстаў па розных прадметах. Найбольш моцным прафесійна фарміруючым патэнцыялам з'яўляецца праграмнае забеспячэнне агульнаўніверсітэцкай кафедры замежных моў па псіхалагічнай спецыяльнасці. Далейшае ўдаканаленне педагогізацыі вузаўскай адукацыі заключаецца не столькі ў назапашванні іншамовных крыніц па прадметах прафесійнага профілю, колькі ў распрацоўцы дакладных навучаючых тэхналогій працы з навуковым тэкстам. Іншымі словамі, педагогічная вышэйшая навучальная ўстанова павінна ўсведамляць важнасць павышэння статусу педагогічных зносін на занятках па замежнай мове і, больш таго, разглядаць педагогічныя зносіны як неад'емную частку агульнамаўленчай культуры асобы.

Педагогічныя зносіны традыцыйна разглядаюцца ў двух значэннях: як мадэліраванне прафесійнай дзейнасці, выкананне студэнтам ролі настаўніка ў імправізаванай гульні і як абмеркаванне прафесійных праблем у ключы педагогічнай этыкі.

Даследаванні Л. Б. Катляровой даказалі адкрытасць заняткаў па замежнай мове прафесійна-гульнявому мадэліраванню. Вынікі эксперыменту паказалі ўзаемасувязь паміж разыгрываннем сітуацыі школьнага асяроддзя і эмацыянальна-валявой гатоўнасцю студэнтаў да прафесіі настаўніка. Даследуемыя, якія прыцяг-

валіся да правядзення фрагментаў заняткаў па замежнай мове альбо да ўдзелу ў імправізацыях, набывалі пачуццё псіхалагічнай абароненасці пры рэальным кантакце з вучнямі.

Г. П. Саўчанка падняла імітацыйна-дзелавую гульню да ўзроўню праблемных педагогічных сітуацый, якія патрабуюць не толькі арганізацыйных і канструктыўных уменняў у правядзенні ўрокаў, але і гібкасці прафесійнага мыслення, умення апазнаваць сітуацыю педагогічнай рэальнасці і прымаць адпаведныя рашэнні. Вялікае значэнне педагогічных сітуацый на занятках па замежнай мове відавочна: студэнты вучацца прымаць аптымальныя рашэнні ў сітуацыі прафесійнага выбару, творча падыходзіць да рашэння неардынарных прафесійных задач, шукаць шляхі выхаду з канфліктных сітуацый і праяўляць лепшыя якасці настаўніка як носьбіта педагогічнай этыкі. Акрамя элементаў практычнай гатоўнасці да прафесіі настаўніка, яны набываюць звычку актыўнасці мыслення, кансалідацыі і інтэграцыі маючыхся ведаў і ўменняў па псіхалогіі, педагогіцы і методыцы выкладання дысцыпліны.

Пры ўсёй значнасці выкарыстання педагогічных сітуацый у практыцы іншамоўнай падрыхтоўкі будучага настаўніка трэба адзначыць тую небяспеку, да якой можа прывесці іх няправільнае прымяненне. Рэзультаты даследаванняў па праблеме ўкаранення педагогічных сітуацый у адукацыйную практыку выявілі ў даследуемых ілюзію непатрэбнасці тэарэтычных ведаў, наколькі большасць рашэнняў у працэсе гульні прымаліся на інтуітыўна-бытавой аснове, не знаходзячы ўзаемасувязі з педагогічнай тэорыяй і заканамернасцямі педагогічнай навукі.

Іншымі словамі, студэнты недастаткова разумеюць інтэграцыйную накіраванасць педагогічных сітуацый і ўспрымаюць апошнюю спрошчана, як грубы інструментарый, падказку. Аднак педагогічная рэальнасць надта шырокая і супярэчлівая, каб яе зразумець толькі з дапамогай разыграных педагогічных сітуацый. Каб пазбегнуць вузкапрактычнага аперацыяналізму, які яны за сабой цягнуць, трэба накіраваць намаганні прафесійнага навучання на фарміраванне трывалага стрыжня ў выглядзе ідэй педагогічнай аксіялогіі, які дазволіць дыягнаставаць і карэктаваць педагогічныя сітуацыі самастойна. Немалаважная роля належыць і ўменню стварэння настаўнікам культуратворчага асяроддзя ў класе і школе, што садзейнічае папярэджанню многіх канфліктных сітуацый і педагогічных праблем.

Педагогічныя зносіны ў другім значэнні, у значэнні абмеркавання педагогічных праблем, прадстаўлены дыскусійнымі формамі маўленчага ўзаемадзеяння. Плённым даследаваннем у гэтай галіне з'яўляецца праца Л. П. Кадчанкі, якая прапановуе эфектыўную маўленча-развіццёвую сістэму ў выглядзе вучэбных

диялогаў, ролевых сітуацый, гульніў, гутарак за круглым сталом, прэс-канферэнцый і г. д.

Важным асобасным утварэннем удзельнікаў педагогічных дыскусій з'яўляецца самасцвярджэнне студэнта, пазітыўнае ўспрыманне сябе як носьбіта педагогічнай маралі, што забяспечвае яму ўпэўненасць у педагогічнай дзейнасці.

Ключавы ўклад у разуменне праблемы педагогічных зносін як сродку прафесійнага росту будучага настаўніка ўнеслі С. Бэлей і В. Кавяка. Яны задаліся мэтай стварыць такія інтэрактыўныя гульні, якія б забяспечылі фарміраванне поглядаў студэнта. Для гэтага змест дыскусійных форм павінен быць асобасна значным, праламляцца праз індывідуальную своеасаблівасць кожнага студэнта, а таксама валодаць высокай ступенню праблемнасці і эмоцыягеннасці. Невыпадкова «ісціна, народжаная ў спрэчцы», становіцца асобаснай адукацый студэнта і ляжыць у аснове праблемнага навучання. Асноўная праблема, якая сёння востра стаіць перад адукацыйнай практыкай, заключаецца ў тым, каб пры абмеркаванні прапануемых праблемных сітуацый пазбегнуць эмпірызму і генералізаваць у дыскусіі педагогічныя паняцці, развіваць такое разуменне праблемы, якое б прыблізіла да навуковай канцэпцыі педагогічнай навукі.

Такім чынам, педагогічныя зносіны і навуковы тэкст застаюцца вядучымі сродкамі педагогізацыі заняткаў па замежнай мове і патрабуюць далейшых распрацовак адукацыйных тэхналогій, што дазваляць эфектыўна рэалізаваць прафесійна фарміруючы патэнцыял іншамоўна-маўленчай практыкі студэнтаў педагогічнай ВНУ.

SUMMARY

One of the ways to gain professional and pedagogical skills is to introduce scientific texts and elements of pedagogy — biased communication into the classes of foreign language at the pedagogical university. The author of the article gives insight into the history of integration educational processes which are directed at teaching pedagogy by means of teaching foreign languages. The researcher highlights acute problems of the aforesaid integration and evaluates the state of the present-day educational policy.